

Нормативно-технічні аспекти контролю органічної продукції в Україні

Т. Бубела, кандидат технічних наук, доцент кафедри метрології, стандартизації та сертифікації,
О. Воробець, студентка,
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

Нормативно-технические аспекты контроля органической продукции в Украине

Т. Бубела, кандидат технических наук, доцент кафедры метрологии, стандартизации и сертификации,
О. Воробец, студентка,
Национальный университет «Львовская политехника», г. Львов

Regulatory and Technical Aspects of the Control of Organic Products in Ukraine

T. Bubela, Candidate of Technical Sciences, Associate Professor, Department of Metrology, Standardization and Certification,
O. Vorobets, Student,
National University «Lvivska Politehnika», Lviv

У статті здійснено аналітичне дослідження проблематики в сфері органічного виробництва. Запропоновано нормування показників якості органічної продукції, а саме показників її безпеки, шляхом встановлення їх екологічно допустимої концентрації.

Т. Бубела

О. Воробець

ВСТУП

Через значне забруднення навколишнього середовища збільшується відсоток неякісної продукції сільськогосподарського виробництва. Враховуючи той факт, що останніми роками інтенсивність хімічного, радіаційного та інших видів антропогенного впливу на навколишнє середовище суттєво зросла, а це негативно позначається і на здоров'ї людей, питання виробництва екологічно чистої (органічної) продукції набуває гострої актуальності.

У передових країнах світу зростає кількість господарств, які переходять на нові екологічно безпечні технології. «Екологізація» сільськогосподарського виробництва — об'єктивно обумовлена необхідність цілеспрямованого переходу від індустріальної політики до грамотного поєднання досягнень науково-технічного прогресу з принципами збереження природи [1]. Органічна система агровиробництва виключає застосування штучних добрив та пестицидів, а також використання генетично модифікованих організмів (ГМО) [2]. Кращий смак органічних продуктів по-

рівняно з традиційними, відсутність стимуляторів росту, залишків пестицидів та ГМО у раціоні харчування — це далеко не повний перелік якісних показників органічної продукції.

З кожним роком український споживач стає вимогливішим до харчових продуктів, розбірливішим та обережнішим у їх виборі. Тому дуже важливим для органічної системи виробництва є маркування. Це дозволяє інформувати населення про якість вирощеної продукції та вплив на стан навколишнього середовища. А щоб унеможливити зловживання термінами «екологічно чистий продукт», «органічне виробництво» з боку виробників, потрібно якнайшвидше розробити нормативно-правову базу для формування органічного сектору в Україні з урахуванням вимог міжнародних нормативно-правових актів, які би усунули усі незрозумілі запитання.

Урахувавши міжнародні документи [3], проект закону України «Про органічне виробництво» [2] містить таке визначення: органічне виробництво — цілісна система господарювання та виробництва харчових продуктів та для

використання на нехарчові цілі, метою якої є отримання органічної продукції на всіх її стадіях виробництва і враховує вимоги щодо вирощування, виробництва, перероблення, сертифікації, маркування, перевезення, зберігання та реалізації органічної продукції та спрямоване на покращання основних показників стану здоров'я населення, охорони довкілля, забезпечення раціонального використання і відтворення ґрунтів та інших природних ресурсів. Стосовно терміну «екологічно чистий продукт» варто зазначити, що він активно використовується у законодавчих актах [4], проте його визначення нормативно не сформовано. Тому дуже часто в науковій літературі використовують неофіційну версію, а саме: екологічно чисті продукти — це продукти, які сприймаються споживачем як безпечні для здоров'я, такі, що позитивно впливають на організм людини, в них відсутні небезпечні інгредієнти, і вони не завдають негативного впливу на довкілля.

Маркування органічної продукції

На жаль, система екологічного маркування продукції ще не набула широкого розповсюдження у нашій державі. На полицях українських супермаркетів продукти з написами «екологічно чистий», «без консервантів», «біо» та «натуральний» зустрічаються доволі часто. Виробники використовують вдалий маркетинговий хід для зацікавлення споживача до даного виду продукції. Однак відповідний напис і вища ціна далеко не завжди означають, що продукт насправді відповідає певним стандартам якості.

Законодавчо установлені правила маркування — це основний елемент довіри споживачів до органічної продукції. Маркування може бути представлене у вигляді виразів, особливих позначок, торгових марок, назв виробників, графіки та символів, розміщених на пакованні, документах, листівці, етикетці, дошці чи бірці, які вказують на приналежність продукту до класу органічних. Оскільки в Україні достатньо не розвинуто законодавство, яке регулювало б власний органічний ринок, виробники вітчизняної органічної продукції орієнтуються на європейські стандарти і вимоги ЄС, затвержені Постановою Ради ЄС щодо органічного виробництва та маркування органічних продуктів [3].

Згідно з європейськими нормами під час маркування органічної продукції використовують логотипи, які наносять лише на ті товари, що складаються не менш ніж на 95% з органічної сировини. Також при маркуванні органічних продуктів обов'язково повинен вказуватися орган сертифікації та відповідний номер сертифікату виробника. Так, на території України можна зустріти маркування, окремі типи якого представлено на рис. 1 [5].

Рис. 1. Види маркування органічної продукції

1 — органічний логотип ЄС, що діє на території всіх країн ЄС; 2 — маркування, що вказує на відповідність продукції стандартам Асоціації виробників органічної продукції «БІОЛан Україна»; 3 — маркування, що вказує на відповідність продукції стандартам Національної Органічної Програми США (NOP); 4 — «Евролист» або «біолист», органічний логотип ЄС; 5 — маркування, що вказує на відповідність продукції Національним стандартам Японії (JAS); 6 — знак першого і єдиного в Україні органу сертифікації «Органік Стандарт»

Дослідження попиту на органічну продукцію

Органічні продукти користуються попитом у багатьох країнах світу. Так, нещодавно, на замовлення Асоціації «БІОЛан Україна» компанією Gfk Ukraine було проведено соціологічне дослідження, результати якого засвідчили, що в усіх регіонах України вже є повне розуміння поняття органічної продукції та бажання таку продукцію споживати. Опитування здійснювалось шляхом анкетування студентів вищих навчальних закладів Західного регіону України. За результатами опитування, 81 % опитаних ствердно відповіли на запитання «Чи знаєте Ви що таке екологічно чиста продукція?». Частини опитаних (17 %) важко було відповісти, або ж вони не знайомі (2 %) з таким поняттям. А для 90 % опитаних важливо було, щоб продукція була екологічно чистою. Крім цього, більшість опитуваних готові платити за органічну продукцію більше, навіть якщо рівень їх статків є невисоким (рис. 2).

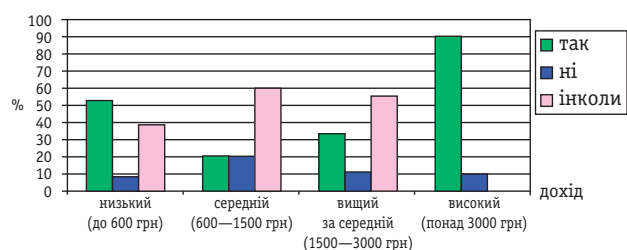

Рис. 2. Попит на екологічно чисту продукцію залежно від статків опитаного населення

Отже, потреба у «органіці» підтверджується як на теоретичному, так і на практичному рівнях. Крім цього, 81 % респондентів погодилися, що населення не достатньо проінформоване щодо переваг вживання екологічно чистої продукції [5]. Тому для виробників такої продукції необхідно приділяти більше уваги рекламі, облаштуванню куточків екологічно чистої продукції в торговій мережі тощо.

Нормування показників якості органічної продукції

На основі аналізу літературних джерел та нормативної бази було встановлено, що для готової органічної продукції не існує нормованих показників якості, а лише для процесу її виробництва. Отже, необхідно чітко виокремити показники та кількісні значення харчової цінності та безпеки готової продукції. У зв'язку з цим об'єктом дослідження були показники безпеки, якими є вміст шкідливих речовин — важких металів, таких як мідь, цинк, кадмій та свинець, що за ступенем впливу на живі організми віднесені до класу високотоксичних речовин. Важкі метали належать до мікроелементів — хімічних елементів, присутність яких в організмі не має перевищувати тисячних часток відсотка [6, 7].

Експериментальні дослідження з визначення вмісту важких металів проводились рентгенофлуоресцентним спектрометром Expert3L. Для досліджень було взято зразки хлібної продукції виробників з різних областей України, серед яких був продукт з маркуванням «натуральний». Отримано результати (табл. 1): для зразка «натуральний» всі показники були набагато нижчими, ніж гранично допустима

концентрація (ГДК), а вміст окремих металів взагалі не виявлено в складі хліба. Це свідчить про те, що дана продукція є екологічно чистою (за вмістом важких металів). Для решти зразків продукції контрольовані значення показників перевищували встановлені ГДК, що свідчить, швидше за все, про те, що дана продукція не проходила відповідну процедуру контролю.

З наведених результатів можна зробити висновок щодо доцільності нормування показників складу щодо вмісту важких металів для органічної продукції не як ГДК, оскільки, як для органічної так і для якісної традиційної продукції фактичне значення показників повинно бути меншим за ГДК, але для органічної воно має бути набагато меншим. Тому пропонується ввести термін екологічно допустима концентрація (ЕДК) [8]. ЕДК — це концентрація шкідливих речовин, яка повинна відповідати їх фоновим (природним) концентраціям. Аргументом для підтвердження необхідності введення «екологічно допустимої концентрації» є аналіз статистики результатів контролю вмісту важких металів, які були здійснені для 30 тис. проб різного хліба (табл. 2). За результатами дослідження видно, що фактичні значення відрізняються від ГДК у кілька разів, а то і на порядок. Отже, пропонується визначення ЕДК, як добуток ГДК на коефіцієнт *K*, який показує у скільки разів фактичне значення (природне) є меншим за ГДК.

ВИСНОВКИ

Для розширення виробництва органічної продукції варто:

- розробити чітко визначену державну політику і нормативи;

Таблиця 1. Результати визначення важких металів у хлібних виробах рентгенофлуоресцентним методом

Назви елементів	Зразок №1 (Львівська обл.)	Зразок №2 (Хмельницька обл.) «Органічна продукція»	Зразок №3 (Луганська обл.)	Зразок №4 (м. Львів)
Cu	67.5 (+)	— (—)	140 (+)	50 (+)
Zn	137 (+)	126 (—)	645 (+)	160 (+)
Pb	80 (+)	— (—)	— (—)	— (—)
Cd	— (—)	— (—)	— (—)	— (—)

Таблиця 2. Нормування ГДК важких металів в органічній хлібній продукції

Назви елементів	ГДК	Фактичні значення	ЕДК = <i>K</i> × ГДК
Cu	20 мг/кг	1—8 мг/кг	0, 4 × ГДК
Zn	130 мг/кг	3—15 мг/кг	0,1 × ГДК
Pb	0,3 мг/кг	0,01 мг/кг	0,03 × ГДК
Cd	0,05 мг/кг	0,006 мг/кг	0,12 × ГДК

- запровадити на базі міжнародних стандартів систему органічної сертифікації в Україні;
- розробити державну програму для розвитку органічного агровиробництва, сприяти його поширенню;
- створити систему співпраці між операторами органічного виробництва у всьому ланцюзі від виробника до споживача.

Особливу увагу варто приділити інформуванню суспільства з цих питань. Адже, в Україні є всі передумови для розвитку екологічно чистого виробництва, а законодавча база є основним підґрунтям для цього. На основі результатів експериментальних даних та аналізу статистичної інформації рекомендується нормування показників якості органічної продукції, а саме показників її безпеки, провадити шляхом встановлення екологічно допустимої концентрації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артиш В. І. Управлінські аспекти розвитку виробництва, екологічно чистої продукції в сільському господарстві України // Науковий вісник Національного аграрного університету. Збірник наукових праць / Національний аграрний університет. — Київ, 2006. — № 102. — С. 242 — 247.
2. Проект закону України «Про органічне виробництво».
3. Постанова Ради (ЄС) № 834/2007 від 28.06.2007 стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів.
4. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» № 3715-VI від 8.09.2011.
5. Шувар Б. І. Маркетингове дослідження попиту на екологічно чисту продукції в західному регіоні України // Збірник науково-технічних праць Львівського національного аграрного університету. — 2009. — Вип. 19.9.
6. Федерація органічного руху в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.organic.com.ua>
7. Лайко П. А. Безпека харчування — запорука здоров'я / П. А. Лайко, М. Ф. Бабієнко, Є. А. Бузовський // Економіка АПК. — 2004. — № 10.
8. Васюков А. Е., Гарбуз А. Г., Зверева Л. В. Критерий для аналитического контроля экологически чистой продукции // Сборник тезисов. Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина. ■

Науково-технічний центр «СТАНКОСЕРТ» (м. Одеса)

30 березня — 1 квітня 2012 року

проводить традиційну конференцію

«Теорія та практика впровадження сучасних систем менеджменту. Перехід від сертифікації продукції до оцінки її відповідності технічним регламентам»

Основні теми конференції:

- Теорія та практика створення та підтримки систем менеджменту
- Формування інтегрованих систем менеджменту на основі стандартів ISO 9001, ISO 14001, ISO 26000, ISO 28000, ISO/IEC 27001, OHSAS 18001, ISO 50001
- Практика застосування інструментів якості в системах менеджменту
- Застосування методології HACCP та вимог ISO 22000 у харчовій промисловості
- Застосування економічних методів у системах менеджменту
- Досвід сертифікації систем менеджменту
- Практика проведення самооцінки та участі в національних конкурсах якості
- Питання технічного регулювання: технічні регламенти, гармонізовані стандарти, оцінювання ризиків, СЕ-маркування та вихід на ринок ЄС

Передбачається участь у Одеській Гуморині 1 квітня

Довідки та збір заявок:

65011, м. Одеса, пров. Онілової, 16

Тел. факс: (048) 725-80-97, 725-81-97, 725-59-96, 722-39-47

e-mail: iso@ukrtest.com, anna@ukrtest.com

web-сайт: www.ukrtest.com